

ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Η θέση τής Εκκλησίας*

υπό Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας

Χρυσοστόμου Σαββάτου

Καθηγητού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο πρωταθλητισμός είναι έννοια σύμφυτη με τον αθλητισμό. Αφορά τα ατομικά αλλά και τα ομαδικά αθλήματα και μπορεί να αποτελεί κίνητρο δικαίωσης ενός αθλητή για τους κόπους στους οποίους υπεβλήθη για τη μεγάλη στιγμή του αγώνα. Μπορεί όμως και να αποτελεί αυτοσκοπό του αθλητή, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο την έννοια του αγώνα για την νίκη.

Η θετική ή αρνητική αξιολόγηση του πρωταθλητισμού εξαρτάται από τον σεβασμό ή μη, εκ μέρους των αθλητών, της ευγενούς άμιλλας και του ευγενούς αθλητικού ιδεώδους. Στο πλαίσιο αυτό, η παραφθορά του αθλητικού ιδεώδους αποκτά και βιοηθικό ενδιαφέρον, ιδιαιτέρως όταν γίνεται χρήση αθέμιτων μέσων για την κατάκτηση της κορυφής στα διάφορα αθλήματα (με απρόβλεπτες, σωματικές και ψυχολογικές, επιπτώσεις στην υγεία των αθλητών). Ήδη ο Παγκόσμιος Οργανισμός Αντιντόπινγκ (WADA, 1999), μέσω έγκυρης πληροφόρησης αλλά και χρήσης πειθαρχικών μέσων, έχει επιτύχει να περιορίσει σημαντικά τη χρήση παρανόμων ουσιών οι οποίες ενισχύουν τις σωματικές λειτουργίες του αθλητή για να επιτύχει τον στόχο του πρωταθλητισμού. Παρά τις επιτυχίες αυτές,

* Παρέμβαση στο 2^ο International Congress «Sports Cardiology 2021», τό οποίο οργανώνει τό «Ίνστιτούτο Έπεμβατικής Καρδιολογίας καί Καρδιαγγειακών Παθήσεων» (Άμφιθέατρο Πολεμικού Μουσείου, Αθήνα, 10-12 Σεπτεμβρίου 2021).

ωστόσο, υφίσταται η κριτική ότι δεν υπήρξαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα¹ ή ότι υπάρχει ειδική μεταχείριση ισχυρών κρατών².

Το πρόβλημα της ενδυνάμωσης της ανθρώπινης φύσης (human enhancement) καθίσταται ακόμη πιο σύνθετο όταν, πλέον, στην προσπάθεια ρύθμισης των βιολογικών δεικτών του αθλητή για να φθάσει στον πρωταθλητισμό, εμπλέκεται η τεχνολογία και η Τεχνητή Νοημοσύνη. Με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Τόκιο ο έγκυρος δικτυακός ιστότοπος Hasting Center που ασχολείται με ζητήματα Βιοηθικής παρέπεμψε σε άρθρο προβληματισμού σχετικά με φορητές συσκευές οι οποίες, κατά την προπόνησή τους, πληροφορούν τους αθλητές για τις τιμές του οργανισμού τους, τις ελλείψεις και τις αναπληρώσεις που απαιτούνται για πρωταθλητισμό³. Ο συντάκτης του άρθρου παραθέτει απόψεις όπως ότι τέτοιες μέθοδοι διευρύνουν την απόσταση μεταξύ προνομιούχων και μη προνομιούχων αθλητών και ότι εάν αυτή η εικόνα αντιπροσωπεύει τις κοινωνικές ανισότητες μεταξύ προηγμένων

¹ Βλ. Ivan Waddington & Verner Møller, «WADA at twenty: old problems and old thinking?», *International Journal of Sport Policy and Politics* 11. 2 (2019) 219-231.

² Μεταξύ του 2011 και του 2015, και ενδεχομένως για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, η Ρωσία ασκούσε συστηματικά το ντόπινγκ σε εκατοντάδες αθλητές. Χρησιμοποίησε τις μυστικές της υπηρεσίες για να αντιστρέψει τα αποτελέσματα των δοκιμών αντιντόπινγκ που εποπτεύονταν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Αντι-Ντόπινγκ (WADA) και στη συνέχεια κατασκεύασε δικά της δεδομένα ως μέρος μιας προσπάθειας να αποκτήσει την εύνοια των αρχών. Με μια αμφιλεγόμενη δικαστική απόφαση το 2020 η WADA μείωσε από 4 σε 2 τα έτη απαγόρευση συμμετοχής της Ρωσίας σε διεθνείς αγώνες, απαγόρευση η οποία θα λήξει το 2022 («Sport is still rife with doping: Between 10% and 40% of athletes in Tokyo might be cheating», *The Economist*, <https://www.economist.com/science-and-technology/2021/07/14/sport-is-still-rife-with-doping>).

³ <https://www.scmp.com/week-asia/health-environment/article/3141724/tokyo-olympics-wearables-3d-printed-shoes-and-ai>.

και μη προηγμένων κρατών περνά ένα λάθος μήνυμα στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά δεν είναι δύσκολο να φθάσουμε στο συμπέρασμα ότι με την είσοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης στην προετοιμασία των αθλητών διευρύνεται ο κύκλος των συνεταιίρων στην οικονομική εκμετάλλευση του πρωταθλητισμού καθώς ο αθλητισμός αποτελεί σημαντική πηγή μεγάλων εσόδων.

Οι ηθικές προεκτάσεις αυτής της νόθευσης του αθλητικού ιδεώδους μέσω του αθέμιτου πρωταθλητισμού (είτε ως εμμονικής ιδέας ενός προσώπου, είτε ως στρατηγικής οικονομικών συμφερόντων-«παράγω πρωταθλητές προς ίδιον όφελος», είτε ως συνδυασμός των ανωτέρω) είναι σημαντικές για την Εκκλησία. Η Εκκλησία βέβαια δεν μπορεί να σταθεί μόνο στότε επίπεδο τού χαρακτηρισμού πράξεων, ενεργειών και διαθέσεων, ως «καλῶν» ή «κακῶν», είτε στη διάκριση διαφόρων χαρακτήρων τού πρωταθλητισμού. Πρόκειται για αξιολογικές κρίσεις που δεν εμβαθύνουν στο πρόβλημα από την ανθρωπολογική του σκοπιά. Θα μπορούσε κάποιος να επισημάνει ότι ο πρώτος χαρακτηρισμός, σωκρατικής προέλευσης, προσδιορίζει τήν αξιολογική μελέτη τής ορθής πράξης ενώ δεύτερος, δηλαδή η διάκριση τών χαρακτήρων, αποτελεί γέννημα τής αγγλοσαξονικής θεώρησης τών νεωτέρων χρόνων και οδηγεί στήν προβολή ενός χαρακτήρος (character) επί τού οποίου είναι «χαραγμένες» ορισμένες ηθικές ιδιότητες, καλές ή κακές. Σε κάθε περίπτωση, όμως, πρόκειται για ένα σημαντικό ανθρωπολογικό ζήτημα, καθώς η δίψα για πρωταθλητισμό φωτίζει αψεγάδιαστα όψεις της σχέσης του ανθρώπου με τον εαυτό του. Στην περίπτωση αυτή, ο βιοηθικός προβληματισμός που γεννάται, όταν επιχειρείται να υποβοηθηθεί ένας αθλητής στον δρόμο προς τον πρωταθλητισμό με αθέμιτο τρόπο (που ευθύνεται σε κάποιες περιπτώσεις για σωματικές ασθένειες και δυσλειτουργίες), δεν αφορά μόνο στο ήθος του πρωταθλητισμού αλλά κυρίως στον

σεβασμό του προσώπου και κατ' επέκταση του ανθρώπινου σώματος.

Για όλους αυτούς τους λόγους, η Εκκλησία διατηρεί ανύστακτο το ενδιαφέρον της, εφόσον κάθε αθλητής αποτελεί πρότυπο για τους νέους ανθρώπους και η αθέμιτη και εσφαλμένη αντίληψη μεθόδων πρωταθλητισμού παράγει ήθος που φθείρει όχι μόνο τον πολιτισμό μας αλλά και την αντίληψη του αθλητή για τον εαυτό του με απρόβλεπτες προεκτάσεις.

Η συμβολή της Εκκλησίας λοιπόν σε ένα διεπιστημονικό διάλογο ως προς τη σημασία που έχει για το κοινωνικό σύνολο η επίτευξη ενός υψηλού αθλητικού στόχου, με προφανείς πολιτισμικές αλλά και διαπολιτισμικές προεκτάσεις, θα μπορούσε να βασιστεί στα εξής θεμελιώδη ανθρωπολογικά σημεία:

α) Η ύπαρξη είναι στάση και τρόπος ζωής. Ο τρόπος του ζην είναι το καθοριστικό στοιχείο, το οποίο διακρίνει τον άνθρωπο από τα ζώα, δηλαδή ή ελευθερία, και η βάση του «αγωνίζεσθαι». Επομένως, η άσκηση ελευθερίας, όταν η ίδια ή ζωή συγκρούεται με κάθε τι το κομπορμιστικό και το δεδομένο, αποτελεί τη βάση του «ευ αγωνίζεσθαι».

β) «Ευ αγωνίζεσθαι» στη γλώσσα της Εκκλησίας σημαίνει την κατάκτηση του «ευ είναι» και όχι απλά του «είναι». Σε αυτή τη συνάφεια ή σωματικότητα ως άθληση ή άθλημα σχετίζεται άμεσα με την έννοια του υπεύθυνου, του αληθινού και της κατάκτησης «του ωραίου και του μεγάλου». Κατ' εξοχήν πρωταθλητές του «ευ αγωνίζεσθαι» κατά την έκφραση τέτοιου ήθους αποτελούν οι μάρτυρες της Εκκλησίας μας.

γ) Με βάση όλα τα παραπάνω η ελευθερία για την Εκκλησία δεν είναι θέμα επιλογής μεταξύ τού καλού και τού κακού, αλλά ευθύνη έναντι τής ίδιας τής ζωής, η οποία περνά μέσα από τόν στίβο τής αγωνιστικότητας. Γι' αυτό και η ελευθερία στα όρια τής ύπαρξης δεν δημιουργεί ηθική, δηλαδή μία συγκεκριμένη

συμπεριφορά, αλλά ήθος, δηλαδή θεώρηση τής ζωής ως κατάκτηση, άθληση και άσκηση και όχι ως πάθος, αλλά ως μία συγκεκριμένη στάση ζωής και συγκεκριμένο τρόπο ζωής. Είναι ένας αγώνας υπευθυνότητας για την ίδια την ζωή. Αυτή την οπτική επισημαίνουν και τα λόγια τού Ντοστογιέφσκι, όταν γράφει, ότι πρέπει «νά κάνεις τόν εαυτό σου υπεύθυνο για όλα τα ανθρώπινα όντα και για τον κόσμο ολόκληρο».

Ο πρωταθλητισμός υπ' αυτή την προοπτική αποτελεί στόχο και όχι μια απλή συνήθεια ή διαδικασία. Είναι συμμετοχή σε μια κοινή προσπάθεια για έναν κοινό σκοπό και στόχο και ανάπτυξη συνεργασίας.

Καλλιεργεί την πειθαρχία, την επιμονή, την τόλμη, τη θέληση για επίτευξη υψηλών στόχων.

Στον πρωταθλητισμό δεν «βγαίνω πρώτος» αλλά δίνω τον καλύτερο εαυτό μου σεβόμενος και τον κόπο των συναθλητών μου με υπευθυνότητα, χωρίς διακρίσεις, εθνοτικές ή άλλες. Το κοινό ενδιαφέρον και οι κοινές παραδόσεις λειτουργούν ως ισχυρός συνεκτικός δεσμός, ο οποίος δεν κάμπτεται από επί μέρους διαφοροποιήσεις.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι είναι ανάγκη να συζητήσουμε εκ νέου «τι είναι ο πρωταθλητισμός». Μία εκ των προτέρων (a priori) αρνητική αξιολόγησή του τον αδικεί και τον παρουσιάζει παραμορφωμένο στο πλαίσιο τού αθλητικού ιδεώδους ενώ μία υπερτίμησή του τον αναγάγει στο επίπεδο τής εγωκεντρικής υπεροχής που ίσως να μην το αξίζει.

Εάν, όμως, τον δούμε ως αγώνα για την διαμόρφωση μιάς ολοκληρωμένης προσωπικότητας και την εμπέδωση στην έννοια της ελευθερίας, ως έκφραση σεβασμού και αποδοχής τών άλλων και ως καταξίωση τής ατομικής ευθύνης έναντι τής συλλογικής, τότε μπορεί να μην καθηλωθούμε σε μια αξιολογική θεώρησή του με βάση το δίπολο «καλός» ή «κακός», ούτε να τόν αποδεχθούμε ως μία παρεξηγημένη έννοια δηλαδή

«ως κάτι το τελείως ξεχωριστό πεδίο και σε αντίθεση μάλιστα προς τον απλό αθλητισμό».

Σύμφωνα με τον Matshona Dhliwayo, στοχαστή από τη Ζιμπάμπουε,

Για να καταφέρεις να γίνεις πρωταθλητής, πρέπει να αγωνιστείς. Για να φθάσεις να γίνεις ένας μεγάλος πρωταθλητής, πρέπει να ανταγωνιστείς τους καλύτερους. Αλλά για να μπορέσεις να γίνεις ο κορυφαίος πρωταθλητής, πρέπει να ανταγωνιστείς τον εαυτό σου.

Για την Εκκλησία, όποιος σμιλεύσει το ήθος του σύμφωνα με αιώνιες αλήθειες που αναδεικνύουν την αξία της ανθρώπινης φύσης είναι ο πραγματικός πρωταθλητής, σύμφωνα μάλιστα με τη διαβεβαίωση του Αποστόλου Παύλου: «Τον αγώνα τον καλόν ηγώνισμαι, τον δρόμον τετέλεκα, την πίστιν τετήρηκα · λοιπόν απόκειται μοι ο της δικαιοσύνης στέφανος»⁴.

⁴ Β' Τιμ. 4, 5-8.